

Õiguskantsler

Teie nr

Meie 04.07.2019 nr 7-4/181498/1903436

Vääriselupaikade kaitse eramaal

Austatud avaldaja

Palusite õiguskantsleri abi seoses vääriselupaikade määramisega eramaal tekkinud segadusega. Alates 2017. a sügisest kantakse keskkonnaregistrisse üksnes need vääriselupaigad, mille registrisse kandmisega on erametsa omanik nõustunud. Seda ei taha aktsepteerida puidu tarneahelate sertifitseerijad, kuna kardavad, et seetõttu võib tööstusesse sattuda looduskaitiselt väärtuslikult alalt raiutud puit.

Teie avaldus puudutab mitut omavahel põimunud küsimust. Õiguskantsleri järelevalvele allub vaid see osa, mis puudutab keskkonnaministri kehtestatud vääriselupaikade määramise korra kooskõla seaduse ja põhiseadusega.

Vääriselupaik (VEP) on ala, kus kitsalt kohastunud, ohustatud, ohualdiste või haruldaste liikide esinemise tõenäosus on suur ([metsaseaduse](#) § 23 lg 1). Seaduse tekstist nähtub seega, et vääriselupaik ei ole looduskaitse all olev ala. Vääriselupaik on looduskaitsealade täiendus, mille kaitse on seadusandja andnud kandva rolli just maa omanikule. Metsaseaduse eelnõu [seletuskirjas](#) selgitatakse, et “riigimetsas korraldatakse vääriselupaikade kaitset keskkonnaministri käskkirja alusel. Eraõiguslikele isikutele ja omavalitsustele kuuluvas metsas jääb vääriselupaikade kaitse vabatahtlikuks. Kui vääriselupaiga asustavad kaitsealused liigid, siis korraldatakse nende kaitse looduskaitseaduse alusel ja elupaigas kehtestatakse sihtkaitsevööndi (s.o hoiumetsa) režiim.”

Seadus näebki vääriselupaiga kaitse korraldamisel erisusi sõltuvalt sellest, kellele maa kuulub. Metsaseaduse (MS) § 23 lg 3 järgi korraldab avalik-õigusliku juriidilise isiku omandis olevas metsas vääriselupaiga kaitset maa omanik või tema volitatud esindaja, riigimetsas riigimetsa majandaja [keskkonnaministri](#) 04.01.2007 määrusega nr 2 „Vääriselupaiga klassifikaator, valiku juhend, kaitse korraldamine ning vääriselupaiga kaitseks lepingu sõlmimine ja kasutusõiguse tasu arvutamise täpsustatud alused“ (määrus) kehtestatud korras. Seega on riigi, kohaliku omavalitsuse või mõne avalik-õigusliku juriidilise isiku maal asuva vääriselupaiga kaitse reguleeritud seaduse ja keskkonnaministri määrusega.

Seevastu eraomandis oleva vääriselupaiga kaitse üle otsustab ja kaitset korraldab maa omanik, kes võib selleks sõlmida riigiga ka lepingu (MS § 23 lg 4). Ühtlasi tähendab see, et eramaal asuva vääriselupaiga kaitse ei ole maaomanikule kohustuslik. Seda järeldust toetab ka asjaolu, et vääriselupaik ei ole seaduse järgi kaitseala ega muu kaitstav loodusobjekt. Kui eramaal leitakse

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

kaitset vajavad loodusväärtused, võtab riik need kaitse alla looduskaitseseaduses sätestatud korras. Kirjeldatud põhimõtetest lähtuvalt täpsustati 2017. a sügisel ka keskkonnaministri määrust.

Eramaal või riigikaitsemaa sihtotstarbega maal asuva uue vääriselupaiga andmed kantakse keskkonnaregistrisse üksnes maaomaniku või riigivara valitseja kirjalikul nõusolekul (määruse § 2 lg 6¹). Kui maaomanik ei anna andmete avaldamiseks oma nõusolekut, siis ei saa vääriselupaiga tunnustele vastavat ala keskkonnaregistrisse kanda ning õiguslikus tähenduses vääriselupaika sel juhul ei ole. Selline järeldus lähtub määruse § 2 lõigetest 6 ja 6¹, mis seovad vääriselupaiga tekke keskkonnaregistrisse kandmisega.

Kuivõrd määrusesse tehtud muudatused järgivad MS § 23 lg 4, mille järgi toimub eramaal vääriselupaiga kaitse kokkuleppel maaomanikuga, siis ei ole põhjust pidada määruse 15.09.2017. a täiendusi seadusega vastuolus olevaks.

Nii loodusväärtused (PS § 5 ja § 53) kui ka omand (PS § 32) on põhiseadusega kaitstavad väärtused. Vääriselupaikade kaitset puudutavad normid metsaseaduses ja keskkonnaministri määruses arvestavad seejuures nii omandi kaitse kui ka looduse kaitsega.

Seadus näeb ette vääriselupaiga kaitse juhtumil, mil omanik sellega nõustub. Kui omanikul poleks vääriselupaiga osas tegelikku otsustusõigust, siis ei oleks tegemist enam vabatahtliku kaitsega. Omaniku otsuseid tasakaalustab omakorda riigi võimalus riigi kaitset vajavate loodusväärtuste kaitse alla võtmiseks. Riik saab kaitse alla võtta ka erametsas olevad loodusväärtused ning moodustada selleks kaitseala või püsielupaiga. Sel juhul ei ole omanikul enam oma omandi üle ainuotsustusõigust ning ta peab arvestama seadusest ja kaitse-eeskirjast tulenevaid piiranguid. Seega on seadusandja ja keskkonnaminister leidnud vääriselupaikade kaitset era- ja avalike huvide vahel kohase tasakaalu. Määruse § 2 lähtub eelkirjeldatust ja on kooskõlas põhiseadusega.

Eraldi küsimus on see, milline tähendus on omistatud vabatahtlikkuse alusel toimuval puidu tarneahelate sertifitseerimisel neile vääriselupaikadele, mida omanik ei ole lubanud keskkonnaregistrisse kanda, või aladele, mis potentsiaalselt võivad, kuid ei pruugi vastata vääriselupaiga tunnustele ([metsaseaduse](#) § 23 lg 1). Registrisse kandmata vääriselupaika ei peeta sisuliselt vääriselupaigaks ning riik seda ei kaitse. Puidu tarneahelate sertifitseerimist riik ei korralda, mistõttu ei ole selles valdkonnas toimuv ka riigi kontrolli all. Mõistagi tekitab palju segadust, kui sertifitseerimisel lähtutakse ebaselgetest andmetest ning loetakse vääriselupaikadeks näiteks ka need alad, mis õiguslikus tähenduses seda ei ole. Halvemal juhul võib see moonutada vääriselupaiga tähendust ning vähendada selle rolli looduse kaitset.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise

Teadmiseks: Keskkonnaministeerium